

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ

© 2017 ШВИДАНЕНКО О. А., САВЧЕНКО І. А.

УДК 339.972

Швиданенко О. А., Савченко І. А. Сучасні підходи до гармонізації інтересів суб'єктів конкурентних відносин на глобальному рівні

Розглянуто ключові проблеми розвитку учасників глобальних конкурентних відносин, підходи до гармонізації їх інтересів. Визначено сутність глобальної системи регулювання конкурентних відносин, технологію її формування, вдосконалення та розвитку з урахуванням обґрунтованої сукупності відповідних принципів. Висвітлено основні завдання та процеси становлення конкурентної культури в контексті глобалізаційних змін. Зазначено стратегічні напрями вдосконалення системи регулювання конкурентних відносин відповідно до трансформації зовнішніх умов розвитку глобалізованого простору та посилення міжнародного характеру конкуренції. Наведено організаційно-економічний механізм системи регулювання конкурентних відносин.

Ключові слова: система регулювання конкурентних відносин, принципи регулювання, інтереси суб'єктів, глобальна конкурентна політика, конкурентна культура, адвокатування конкуренції, глобальна система, організаційно-економічний механізм.

Бібл.: 8.

Швиданенко Олег Анатолійович – доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної економіки, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: o.shvidanenko@gmail.com

Савченко Іван Андрійович – кандидат економічних наук, інженер з контролю якості програмного забезпечення, ТОВ «ПТС ЮА СЕРВІСЗ» (PLAYTECH PLC) (пл. Спортивна, 1а, Київ, 01601, Україна)

УДК 339.972

Швиданенко О. А., Савченко И. А. Современные подходы к гармонизации интересов субъектов конкурентных отношений на глобальном уровне

Рассмотрены ключевые проблемы развития участников глобальных конкурентных отношений, подходы к гармонизации их интересов. Определена сущность глобальной системы регулирования конкурентных отношений, технология ее формирования, совершенствования и развития с учетом обоснованной совокупности соответствующих принципов. Освещены основные задачи и процессы становления конкурентной культуры в контексте глобализационных изменений. Указаны стратегические направления совершенствования системы регулирования конкурентных отношений в соответствии с трансформацией внешних условий развития глобализирующегося пространства и усилением международного характера конкуренции. Приведен организационно-экономический механизм системы регулирования конкурентных отношений.

Ключевые слова: система регулирования конкурентных отношений, принципы регулирования, интересы субъектов, глобальная конкурентная политика, конкурентная культура, адвокатувание конкуренции, глобальная система, организационно-экономический механизм.

Библ.: 8.

Швиданенко Олег Анатольевич – доктор экономических наук, профессор кафедры международной экономики, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)

E-mail: o.shvidanenko@gmail.com

Савченко Иван Андреевич – кандидат экономических наук, инженер по контролю качества программного обеспечения, ООО «ПТС ЮА СЕРВИСЗ» (PLAYTECH PLC) (пл. Спортивная, 1а, Киев, 01601, Украина)

UDC 339.972

Shvydanenko O. A., Savchenko I. A. The Current Approaches to the Harmonization of Interests of Participants of Competitive Relationships at the Global Level

The key problems of development of participants of global competitive relationships, approaches to harmonization of their interests have been considered. The article defines essence of the global system of regulation of competitive relationships, the technology of its formation, improvement and development, taking into account the reasonable assemblage of relevant principles. The main tasks and processes of formation of the competitive culture in the context of globalization changes have been highlighted. The strategic directions of improvement of the system of regulation of competitive relationships in accordance with transformation of external conditions of development of globalizing space and strengthening of international character of competition have been specified. The organizational-economic mechanism of the system of regulation of competitive relationships has been provided.

Keywords: system of regulation of competitive relationships, principles of regulation, interests of entities, global competition policy, competitive culture, advocacy of competition, global system, organizational-economic mechanism.

Bibl.: 8.

Shvydanenko Oleg A. – D. Sc. (Economics), Professor of the Department of International Economics, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: o.shvidanenko@gmail.com

Savchenko Ivan A. – PhD (Economics), Engineer for Software Quality Control, PLAYTECH PLC (1a Sportyyna Pl., Kyiv, 01601, Ukraine)

Кардинального значення сьогодні набуває взаємодія чинників інституційного середовища різних рівнів для формування консолідованих позицій щодо ключових проблем розвитку учасників глобальних конкурентних відносин, механізмів гармонізації та цивілізованого лобювання їх інтересів. Дана проблематика зумовлена, з одного боку, процесами становлення глобального світового економічного порядку, де в повсякденній практиці міжнародних відносин і внутріполітичного

життя людства стають домінуючими принципово нові та універсальні ліберально-демократичні цінності, а з іншого – необхідністю формування нового світового співтовариства для підтримки сучасної планетарної системи розвитку людства. На думку окремих науковців, існуючі міжнародні механізми не можуть забезпечити поєднання інтересів транснаціональних корпорацій і фінансових інститутів з національно-державними інтересами окремих держав. І в цих умовах врахування і

погодження інтересів бізнесу та суспільства, формування цивілізованих правил підприємницької поведінки, пропаганда цінностей добросовісної конкуренції, забезпечення формування глобальної конкурентної політики за принципами системності та ізоморфізму є запорукою ефективного економічного розвитку у XXI столітті.

Дослідження впливу глобальних перетворень на розвиток конкурентних відносин активізувалися в новітню добу в напрямі пошуку шляхів найбільш ефективної системи їх регулювання і специфіки формування дієвої конкурентної політики та її інституційного забезпечення. У цьому зв'язку вирішення відповідних проблем є об'єктивно необхідним і актуальним. Результати дослідження ключових аспектів формування конкурентної політики активно висвітлювалися в роботах таких вчених, як: А. Алчян, Г. Андрощук, З. Борисенко, А. Бранденбургер, В. Венгер, С. Гіль, Е. Грехем, М. Датц, Ч. Кіндлбергер, Р. Кейохен, О. Костусев, Ш. Кхемані, З. Луцишин, А. Мазаракі, Т. Мельник, Н. Мисліцька, Н. Михальчишин, О. Мищик, Дж. Мур, Б. Нейлбафф, В. Охота, Г. Паламарчук, А. Полянська, В. Радаєв, С. Стрейндж, В. Точилін, Г. Філюк, Б. Хокман, П. Холмс, Т. Циганкова та інші.

Незважаючи на вже існуючий вагомий доробок вітчизняних і зарубіжних учених, слід констатувати наявність дискусійних питань щодо розвитку глобальної системи регулювання конкурентних відносин, до яких належить, з одного боку, визначення меж впливу і ступеня врахування інтересів суб'єктів глобального ринку, а з іншого – проблематики формування соціально справедливих і рівноправних умов реалізації їх комерційних інтересів.

Метою даної роботи є вирішення проблем гармонізації як існуючих, так і перспективних інтересів суб'єктів конкурентних відносин і механізмів подолання суперечностей у формуванні системи регулювання конкуренції, забезпечення її комплексної глобальної координації.

Вирішення цієї проблеми передбачає органічне поєднання правових, адміністративних, економічних, соціально-психологічних методів на різних ієрархічних рівнях їх застосування.

На сучасному етапі ієрархія глобальної системи регулювання конкурентних відносин представлена корпоративним, національним, регіональним і наднаціональними рівнями із відповідною інституціональною структурою. У цьому зв'язку системоформуючою, в межах взаємодії вищезазначених ієрархічних рівнів, є саме інституційна концепція всесвітнього цивілізованого суспільства, що сформувалася на міждисциплінарній основі та дала змогу методологічно розмежувати процеси управління і регулювання: управління локалізовано національним, а регулювання – детерміновано глобальним рівнем взаємодії. У цьому контексті глобальне інституціональне регулювання трактується як сукупність наднаціональних механізмів управління на універсальних правових засадах, з метою впорядкування взаємодії всіх суб'єктів; запобігання потенційних негативних наслідків міжнародних процесів

для світового співтовариства, а також підвищення сукупного позитивного ефекту взаємодії [2].

Отже, інструментарій національного регулювання має бути орієнтованим, перш за все, на створення умов для розвитку ринкового бізнес-середовища, що передбачає вдосконалення правового поля конкуренції, забезпечення політичної та соціальної стабільності. На регіональному рівні необхідними є уніфікація принципів регулювання конкуренції в різних сферах і збалансування її рівня на національному та міжнародних ринках. Функції регулювання на наднаціональному рівні виконують міжнародні інститути, діяльність яких спрямована на координацію діяльності суб'єктів глобального ринку та забезпечення суспільних цінностей.

Організаційно-інституційними важелями розвитку глобальної системи регулювання конкурентних відносин є реформування існуючих інститутів для пошуку колективних регулятивних механізмів, орієнтованих на сучасні кардинальні перетворення економічних систем на основі: *по-перше*, трансформації програмних універсальних концепцій міжнародних організацій у функціональні; *по-друге*, утворення глобальних фінансово-кредитних інституцій, метою яких є координація діяльності всіх учасників світової фінансової системи; *по-третє*, підвищення ефективності міжінституційної координації; *по-четверте*, формування глобальної системи моніторингу економічних процесів.

Формування та розвиток глобальної системи регулювання передбачає використання різнорівневих механізмів регулювання конкурентних відносин суб'єктів глобального ринку на основі відповідних моделей: 1) *міждержавна*, основу якої становлять міждержавні зв'язки та домовленості між формальними і неформальними інституціями; 2) *корпоративна*, що базується на узгодженні приватних інтересів ТНК та інших недержавних суб'єктів на принципах добросовісної конкуренції; 3) *змішана*, яка ґрунтується на взаємодії держав, міжнародних організацій універсального та спеціалізованого спрямування, корпоративних та інтеграційних об'єднань щодо координації основних напрямів регулювання конкурентних відносин, здійснення моніторингу та контролю за їх реалізацією.

У сучасних умовах виключного значення набуває формування Світової ради регулювання конкурентних відносин, основними завданнями якої можуть бути такі: створення прозорої глобальної системи, регулювання та підзвітність її структурних елементів; визначення та розподіл формальних і неформальних повноважень між різними суб'єктами глобальної системи прийняття рішень з метою уникнення дублювання форм і функцій міжнародних інституцій; організація різнорівневої системи примусових заходів¹ за порушення конкурентного законодавства; розроблення уніфікованої системи норм, правил і стандартів до однорівневих учасників глобального ринку.

Реалізація комплексу сформованих завдань у межах повноважень Світової ради щодо регулювання конкурентних відносин унеможливується в умовах існуючих

¹ Використовуючи економічні санкції як заходів примусу.

принципів регулювання та закономірностей сучасної організації конкурентних відносин. У цілому, принципи системи регулювання конкуренції універсальні та засновані на основних положеннях макроекономічної теорії, теорії конкуренції, різноманітних теоретичних концепцій глобалізації², а також визначаються сучасними умовами та специфікою економічного розвитку. Це стосується ряду основних аспектів: *по-перше*, регулювання повинно спрямовуватися на формування економічної та соціальної поведінки учасників глобальних конкурентних відносин, яка відповідає критеріям ефективного функціонування суб'єктів; *по-друге*, суб'єктно-об'єктні відносини в системі регулювання мають симетричну природу; *по-третє*, співвідношення різних напрямів та інструментів регулювання визначається відносинами в системі «глобальне – регіональне – локальне (національне) – корпоративне – індивідуальне» [4].

Проведене дослідження дозволяє відзначити, що традиційний спектр принципів регулювання конкурентних відносин доцільно розширити такими:

- ★ *паритетність співробітництва учасників конкурентних відносин*, яка передбачає врахування інтересів усіх суб'єктів світового господарства, що унеможливуватиме монополізацію окремими учасниками розроблення орієнтирів розвитку глобалізованого простору; реалізація принципу передбачає об'єктивну необхідність субординації їх інтересів з виокремленням пріоритетних;
- ★ *селективність підходів до регулювання конкурентних відносин конкретних їх учасників*, яка передбачає набір найбільш адекватних, раціональних механізмів та інструментів і ґрунтується на визначенні поточного інтегрального рівня регулювання та його часткових показників; доцільність реалізації принципу зумовлена значною диспропорційністю високорозвинених країн і країн, що розвиваються, а також складною архітектонікою глобальної економіки;
- ★ *поєднання глобальних і локальних інтересів та орієнтації учасників конкурентних відносин*, що передбачає регулювання конкурентних відносин, спрямованих на зростання конкурентоспроможності учасників конкурентних відносин у контексті еволюційно-прогресивного напрямку розвитку конкурентного середовища;
- ★ *самоорганізації*, що реалізується за рахунок зворотного зв'язку між ієрархічними рівнями системи регулювання конкурентних відносин, а передумовами реалізації є максимально повне інформаційне забезпечення регулювання; наявність джерел формування управлінських впливів (механізмів управління, стимулів і вазелів впливу);

² Концепції «Сталого розвитку», «Межі зростання» та теоретичні наукові розробки шкіль світ-системного аналізу, універсального еволюціонізму, мітозу біосфер, контрольованого глобального розвитку та інші.

- ★ *інтегрованості* – реалізація принципу (під впливом законів інтернаціоналізації виробництва та обігу як факторів посилення господарських зв'язків у глобалізованому просторі) дозволяє підвищити рівень задоволення суспільних потреб і раціональної діяльності завдяки консолідації ресурсів і зусиль усіх суб'єктів конкурентних відносин і встановлення пріоритетності інтересів, пов'язуючи тим самим економічні системи окремих країн в односторонній механізм.

Організаційні важелі системи регулювання глобальних конкурентних мають спиратися на розуміння того, що забезпечення еволюційно-прогресивного вектора розвитку глобалізованого простору є можливим за рахунок збалансованого регулювання основних його складових, а саме: 1) створення умов для розвитку конкуренції; 2) задоволення суспільних цінностей та раціональної діяльності учасників конкурентних відносин. А отже, об'єктивною необхідністю функціонування системи регулювання є досягнення синергетичного ефекту від взаємодії виокремлених складових на всіх ієрархічних рівнях.

Узагальнення широкого кола літературних джерел і наукових праць дозволяє зазначити, що сучасні підходи до вдосконалення системи регулювання здебільшого мають загальний характер, хоча тренди розвитку учасників конкурентних відносин характеризується значною диспропорційністю. Тому, стверджують такі науковці, як Ч. Кіндлбергер (теорії гегемонічної стабільності), С. Краснер, Р. Кейхохен (теорії режимів), С. Стрейндж (теорії структурної влади), загальні підходи не дозволяють виокремити пріоритетні напрями вдосконалення системи регулювання відповідно до сучасного рівня учасників конкурентних відносин [3; 7]. З огляду на це важливим є формування інформаційного базису для вдосконалення системи регулювання за рахунок оцінювання інтегрального рівня регулювання та створення інформаційного підґрунтя для коригування стратегічних напрямів удосконалення системи регулювання.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку конкурентних відносин дозволив визначити, що загальними напрями розбудови глобальної системи їх регулювання є такі: подальше активне формування конкурентного середовища; вдосконалення конкурентної політики; адвокатування конкуренції; забезпечення імплементації конкурентної культури на всіх рівнях світового господарства; активізація соціального партнерства.

Таким чином, стратегічні напрями системи регулювання конкурентних відносин у глобальному середовищі повинні, на нашу думку, бути зосередженими не лише на процесах протидії світовим економічним кризам, а здебільшого забезпечувати гармонійний та ефективний економічний розвиток [1; 5; 6; 8].

Результати ретроспективного аналізу та оцінювання рівня системи регулювання конкурентних відносин, з урахуванням концептуальних орієнтирів їх розвитку, створили необхідні передумови реалізації таких стра-

тегічних напрямів удосконалення системи регулювання конкурентних відносин:

- ✦ для групи країн з дуже високим рівнем розвитку доцільним є реалізація підтримуючої стратегії;
- ✦ для групи країн з високим рівнем найбільш дієвою стане стратегія, спрямована на усунення певних диспропорцій у регулюванні та орієнтована, по-перше, на збереження своїх позицій, а по-друге – на поступовий перехід у вищу рейтингову позицію;
- ✦ для групи країн із середнім рівнем необхідним є трансформований перехід від впровадження адаптаційної стратегії до проривної.

Реалізація цього напрямку передбачає вдосконалення інституційного середовища, пристосування існуючої промислової бази до вимог високотехнологічного розвитку країн – лідерів світової економіки, формування перспективної моделі міжнародної спеціалізації; для групи країн з низьким рівнем на першому етапі доцільним є дотримання імітаційних стратегій, що передбачають поступове впровадження сучасних ефективних моделей управління, адаптованих до практики господарювання учасників конкурентних відносин; для груп країн з дуже низьким рівнем регулювання перспективними є стратегії, спрямовані на розвиток ринкового середовища, підвищення соціального базису суспільства, створення умов для людського розвитку та ідентифікації, прирощення та реалізації конкурентних переваг у світогосподарському просторі.

У контексті запропонованого підходу формування пріоритетних стратегічних напрямів удосконалення системи регулювання конкурентних відносин визначається, з одного боку, поточним рівнем і виявленими диспропорціями в регулюванні, з іншого – загальними складовими системи регулювання: об'єктивною необхідністю розвитку конкурентного середовища, вдосконаленням конкурентної політики відповідно до трансформації зовнішніх умов розвитку глобалізованого простору; адвокатуванням конкуренції; формуванням сучасної конкурентної культури; посиленням соціального партнерства; активізацією раціональної діяльності учасників конкурентних відносин для вирішення глобальних проблем суспільства.

Отже, організаційно-економічний механізм системи регулювання конкурентних відносин у глобалізованому просторі поєднує загальні стратегічні напрями її реформування з особливостями поточного стану економічної реальності. Механізм регулювання, який побудований в координатах «принципи – стратегії – результати» та «можливості – умови – реалізація», набуває цінності для практичного використання.

ВИСНОВКИ

Системи регулювання конкурентних відносин, в умовах структурних змін світогосподарського простору, трансформації міжнародної конкуренції у глобальну, розширення спектра її учасників, набуває новітніх

трансверсальних характеристик за такими напрямками прояву:

- ✦ міждержавна уніфікація правових умов і законодавчого регулювання процесів конкуренції;
- ✦ диверсифікація системи регуляторних інститутів і розширення їх функціональних компетенцій;
- ✦ міждержавний контроль за процесами економічної концентрації;
- ✦ міждержавна уніфікація принципів запобігання зловживанням правами на інтелектуальну власність у межах глобального економічного простору;
- ✦ посилення контролю за обмежувальною діловою практикою міжнародними інститутами, врегулювання конкурентних спорів і суперечок міжнародними організаціями;
- ✦ створення формальних і неформальних інститутів у сфері формування та реалізації глобальної конкурентної політики та антимонопольного законодавства.

Основними компонентами конфігурації системи регулювання конкурентних відносин глобального рівня є інституційна складова цілепорядкування конкурентних відносин, суб'єкти, об'єкти, сфери, методи, інструменти та рівні. Пріоритетними принципами регулювання визначено: паритетність співробітництва, селективність підходів до регулювання, поєднання глобальних і локальних інтересів, самоорганізація, інтегрованість.

Організаційно-економічними передумовами трансформації існуючої системи регулювання є оцінювання її поточного рівня та ідентифікація проблемних зон на підставі таких основних імперативів: подальший розвиток конкурентного середовища; вдосконалення конкурентної політики; адвокатування конкуренції; формування конкурентної культури; активізація раціональної діяльності та соціального партнерства.

Пріоритетами розвитку глобальної системи регулювання конкурентних відносин є: забезпечення системної інтернаціоналізації суб'єктів глобального ринку; формування умов щодо пропорційності, синхронності та рівномірності їх розвитку; забезпечення соціальної відповідальності бізнесу; створення дієвого організаційно-інституційного середовища для ефективного розвитку конкуренції; уніфікація міжнародного регуляторного інструментарію за рахунок формування Світового кодексу регулювання конкурентних відносин і розробки на його основі Глобальної карти розвитку конкуренції. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамик В., Вербицька Г. Конкуренція і конкурентоспроможність у механізмі сучасного економічного розвитку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2007. Вип. 3. С. 7–16.
2. Кундиревич В. П. Неоінституціоналізм як теоретична платформа глобального регулювання економічних процесів. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2011. Вип. 4. С. 6–11.

3. Петросян Д., Фаткина Н. Экономический эгоизм и гуманизация экономики. *Вопросы экономики*. 2010. № 8. С. 123–131.

4. Савченко І. А. Сучасна конфігурація системи регулювання глобальної конкуренції та взаємодія її учасників. *Стратегія економічного розвитку України: зб. наук. праць*. 2012. № 30. С. 95–102.

5. Савченко І. А., Савченко А. М. Стратегічні орієнтири розвитку регулювання конкурентних відносин в умовах глобалізації. *Вісник Східноєвропейського університету економіки та менеджменту. Сер.: Економіка і менеджмент*. 2015. № 1. С. 54–63.

6. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов/пер. с англ. В. С. Афанасьева. М.: ЭКСМО, 2007. 957 с.

7. Филюк Г. Адвокатування конкуренції як складова конкурентної політики. Конкуренція. *Вісник Антимонопольного комітету України*. 2011. № 1. С. 38–43.

8. Чала Ю. В. Світовий досвід формування конкурентних відносин. *Інноваційна економіка*. 2012. № 3. С. 108–111.

REFERENCES

Adamyk, V., and Verbytska, H. "Konkurentsia i konkurentospromozhnist u mekhanizmi suchasnoho ekonomichnoho rozvytku" [Competition and competitiveness in the mechanism of modern economic development]. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, no. 3 (2007): 7-16.

Chala, Yu. V. "Svitovyi dosvid formuvannia konkurentnykh vidnosyn" [World experience of forming competitive relations]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 3 (2012): 108-111.

Fylyuk, H. "Advokatuвання konkurentsii yak skladova konkurentnoi polityky. Konkurentsia" [Advocate competition as a component of competition policy. Competition]. *Visnyk Antymonopolnoho komitetu Ukrainy*, no. 1 (2011): 38-43.

Kundyrevych, V. P. "Neoinstytutsionalizm yak teoretychna platforma hlobalnoho rehuliuвання ekonomichnykh protsesiv" [Neo-institutionalism as the theoretical platform for global regulation of economic processes]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, no. 4 (2011): 6-11.

Petrosyan, D., and Fatkina, N. "Ekonomicheskii egoizm i humanizatsiya ekonomiki" [Economic selfishness and humanization of the economy]. *Voprosy ekonomiki*, no. 8 (2010): 123-131.

Savchenko, I. A. "Suchasna konfihuratsiia systemy rehuliuвання hlobalnoi konkurentsii ta vzaiemodiia yii uchasykyv" [Modern configuration of the system of regulation of global competition and interaction of its participants]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, no. 30 (2012): 95-102.

Savchenko, I. A., and Savchenko, A. M. "Stratehichni oriientyry rozvytku rehuliuвання konkurentnykh vidnosyn v umovakh hlobalizatsii" [Strategic guidelines for the development of regulation of competitive relations in the conditions of globalization]. *Visnyk Skhidnoieuropeiskoho universytetu ekonomiky ta menedzhmentu. Ser.: Ekonomika i menedzhment*, no. 1 (2015): 54-63.

Smit, A. *Issledovaniye o prirode i prichinakh bogatstva narodov* [A study on the nature and causes of the wealth of peoples]. Moscow: EKSMO, 2007.